

1. Lapsen ja nuoren tilanne perheessä

Selvitä, onko asiakkaalla, jolla on mielenterveys- tai päihdeongelma, alaikäisiä lapsia ja mikä on lasten tilanne, sillä

- **on vahvaa näyttöä, että vanhemman mielenterveysongelma voi lisätä lapsen riskiä sairastua mielenterveysongelmiin. (A)**

Lapsilla, joiden vanhemmalla oli ahdistuneisuushäiriö, oli suurempi riski sairastua ahdistuneisuushäiriöön (RR 1,76; 95 % CI 1,58–1,96; $p < 0,001$; $I^2 = 0$ %; 22/25 tutkimusta, $n = 6\,674$), yleistyneeseen ahdistuneisuushäiriöön (RR 2,19; 95 % CI 1,58–3,04; $p < 0,0001$; $I^2 = 0$ %; 5/25 tutkimusta, $n = 3\,330$), eroahdistukseen (RR 2,94; 95 % CI = 1,26–6,86; $p = 0,01$; $I^2 = 39$ %; 7/25 tutkimusta; $n = 424$) ja fobiaan (RR 2,29; 95 % CI = 1,11–4,75; $p = 0,03$; $I^2 = 0$ %; 4/25 tutkimusta; $n = 269$) verrattuna lapsiin, joiden vanhemmalla ei ollut ahdistuneisuushäiriötä.

Lapsilla, joiden vanhemmalla oli ahdistuneisuushäiriö, oli suurempi riski sairastua masennukseen (RR 1,31; 95 % CI = 1,13–1,52; $p = 0,001$; $I^2 = 28$ %, 17/25 tutkimusta $n = 5\,009$) verrattuna lapsiin, joiden vanhemmalla ei ollut ahdistuneisuushäiriötä. Riski sairastua ahdistuneisuushäiriöön oli merkittävämpi kuin riski sairastua masennukseen (RR 2,50; 95 % CI 1,50–4,16; 13/25 tutkimusta; $n = 3\,220$; $p = 0,004$; $I^2 = 88$ %).

Lapsilla, joiden vanhemmalla oli paniikkihäiriö, oli suurentunut riski sairastua ahdistuneisuushäiriöön (RR 1,82; 95 % CI 1,30–2,56; $p < 0,0001$; $I^2 = 95$ %; 6/25 tutkimusta; $n = 773$) tai yleistyneeseen ahdistuneisuushäiriöön (RR 2,54; 95 % CI 1,86–3,45; $I^2 = 50$ %; 2/25 tutkimusta; $n = 3\,614$), mutta ei sosiaalisten tilanteiden pelkoon (RR = 3,49; 95 % CI = 0,27–45,67; $I^2 = 72$ %; 2/25 tutkimusta; $n = 3\,157$), verrattuna lapsiin, joiden vanhemmalla ei ollut paniikkihäiriötä.

Järjestelmällisessä katsauksessa ja meta-analyysissä¹ ($n = 25$ tutkimusta, $N = 7\,285$ lasta/nuorta) tarkasteltiin vanhemman sairastaman ahdistuneisuushäiriön yhteyttä lapsen riskiin sairastua ahdistuneisuushäiriöön. Tutkimuksiin osallistuneet sairaiden vanhempien lapset olivat 3–34-vuotiaita. Aineistot analysoitiin satunnaisvaikutteisella meta-analyysillä ja metaregressiolla. Katsaukseen valitut tutkimukset oli julkaistu vuosina 1987–2017.

Tutkimuksen menetelmällinen laatu: JBI 10/11, puute kriteerissä 3
Sovellettavuus suosituksessa: Hyvä

Kommentti: Tutkimusten alkuperämaita ei ole kuvattu. Meta-analyysiin sisällytettyjen tutkimusten laadun luotettavuus oli hyvä (Cohens $K = 0,779$; 95 % CI = 0,632–0,925).

- **on vahvaa näyttöä, että vanhemman päihdeongelmasta aiheutuu lapselle ja nuorelle negatiivisia tunteita ja kokemuksia, jotka heikentävät hänen hyvinvointiaan. (A)**

Vanhempien päihteidenkäytöllä oli sosiaalisia ja emotionaalaisia vaikutuksia lapsiin ja nuoriin. Nämä ilmenivät perheen haasteelliseen elämäntilanteeseen kietoutuvina ongelmina, emotionaalina vaikutuksina, stigmaa ja häpeänä sekä köyhyytenä ja muina taloudellisina vaikutuksina.

Elämäntilanteeseen liittyviä ongelmia olivat esimerkiksi vanhempien väkivalta, mielenterveysongelmat ja vankilatuomiot. Emotionaalisina vaikutuksina esiintyi mielenterveysongelmia, surua, masennusta, pelkoa, ahdistusta, huolta ja vihaa. Osa koki myös syyllisyyttä ja turvattuutta. Osa lapsista ja nuorista koki stressiä ja epävarmuutta, joka saattoi johtua kodin tai vanhemman hylkäämisen uhasta. Stigma ja häpeä saattoi johtaa vanhemman päihteiden käytön salailuun ja kieltämiseen. Kokemus siitä, että oma perhe ei ole samanlainen kuin muiden, ja että vanhempien toiminta ei ole normaalia, saattoi johtaa häpeän tunteisiin ja pelkoon tulla epäoikeudenmukaisesti kohdelluksi, tuomituksi tai hylätyksi. Vanhemman päihteiden käytön tultua ilmi lapset ja nuoret olivat kokeneet kiusaamista ja syrjintää.

Laadullisten tutkimusten järjestelmällisessä katsauksessa² (n = 35 tutkimusta, N = 737 tutkittavaa) tarkasteltiin lasten ja nuorten kokemuksia, koettuja vaikutuksia ja selviytymiskeinoja tilanteissa, joissa heidän vanhempansa käyttivät päihteitä. Tutkimuksiin osallistuneet lapset ja nuoret aikuiset olivat 4–30-vuotiaita. Katsauksessa tarkasteltiin tutkimuksia, joissa vanhemman päihteiden käyttö oli toistuvaa tai säännöllistä alkoholin käyttöä, huumeiden käyttöä tai reseptillä määrättyjen lääkkeiden väärinkäyttöä. Aineistot analysoitiin kolmiportaisella teemaattisella sisällönanalyysillä. Katsaukseen valitut tutkimukset oli tehty Euroopassa (n = 21), Pohjois-Amerikassa (n = 5), Aasiassa (n = 5), Oseaniassa (n = 2), Etelä-Amerikassa (n = 1) ja Afrikassa (n = 1) sekä julkaistu vuosina 1996–2021.

Tutkimuksen menetelmällinen laatu: JBI 10/10, kriteeri 9 N/A

Sovellettavuus suosituksessa: Hyvä

Kommentti: Ikä tutkimuksen sisäänottokriteerinä oli alle 25 vuotta, tai kun tutkimukseen osallistuneiden iän keskiarvo oli vähintään 25 vuotta.

Lähteet

1. Lawrence PJ, Murayama K, Creswell C. Systematic review and meta-analysis: anxiety and depressive disorders in offspring of parents with anxiety disorders. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry* 2019; 58: 46-60. DOI: 10.1016/j.jaac.2018.07.898.
2. Muir C, Adams EA, Evans V, Geijer-Simpson E, Kaner E, Phillips SM, Salonen D, Smart D, Winstone L, McGovern R. A systematic review of qualitative studies exploring lived experiences, perceived impact, and coping strategies of children and young people whose parents use substances. *Trauma, Violence & Abuse* 2023; 24: 3629-3646. DOI: 10.1177/15248380221134297.